

Luonnontuotealalla on tärkeää tietää yritysmaailman keskeiset säädökset ja asiakirjat

23.10.2024

Liiketoiminnan itsenäinen perusyksikkö on yritys, ja elinkeinonharjoittaja on alan lainsäädännöllinen termi. Menestyvät ja kannattavat yritykset tuovat omistajilleen ja yhteiskunnalle lisää rahaa, hyödykkeitä, tuotteita, palveluita ja työpaikkoja. Demokratia ja elinkeinovapaus liittyvät länsimaiseen yritystoimintaan. Nykyisin kansainvälisyys on myös luonnontuotealan yritystoiminnalle tyypillistä. Alalla pätee tuotekehitystyössä mm. keksijän oikeus ja tekijänoikeus. Kilpailusäädökset koskevat luonnontuotealaa, ja täydellisessä kilpailussa hinnat määräytyvät markkinoilla ja toreilla, joilla kuluttaja voi vapaasti ostaa tuotteita. Oligopolissa on harvoja tarjoajia. Monopoli, jossa on vain yksi tarjoaja, luo tarkkuutta luonnontuotealalle.

Luonnontuotealan toimijoiden on tärkeää tietää keskeisistä yritystoiminnan säädöksistä ja asiakirjoista. Yritystoiminnan säädöksissä määritetään eri yhtiömuodot, yrityksen perustamiseen, omistukseen, päätöksentekoon, pääomitukseen, rekisteröintiin, vastuisiin, riskeihin, tilintarkastukseen ja tilinpäätökseen sekä voitonjakoon ja yritystoiminnan päättymiseen liittyvät asiat. Kun luonnontuotealalla yritysten poimijat ovat vähitellen siirtymässä työsuhdepohjaisiksi, on alan yrittäjän syytä hallita työnantajan velvoitteita ja työsuhdetta koskevat asiakirjat. Yrittäjäjärjestöiltä voi pyytää malliasiakirjoja.

EU taustalla

EU ohjaa keskeisesti alan säädöksiä. EU:n säädökset ovat Suomessa säädösten minimitasona. Varsinkin osakeyhtiöillä, pankkitoiminnalla, pörssitoiminnalla, osuuskunnilla ja vakuutustoiminnassa on tarkat

säädökset. Yksityiskohtaisemmat säädökset voivat olla maakohtaisia, mutta on muistettava, että jokainen tarkennus tuo yleensä lisätyötä ja -kuluja yrittäjille. Sekä EU:n että kansallisen tason kilpailusäädöksiä on noudatettava ja kartellit ovat kiellettyjä.

Elinkeinolaki sallii vapauden harjoittaa yritystoimintaa. Keskeistä on hyvät tavat eri toiminnoissa ja ulkomaalaisten asemointi. Viime aikoina on keskusteltu metsämarjaliiketoiminnalle tärkeiden ulkomaisten poimijoiden työoloista. Ruokaviraston mukaan ulkomaalaiset ovat viime vuosina poimineet 80 – 90 % mustikoista, puolukoista ja suomuuraimista (kuva 1).

Kuva 1: Metsämarjaliiketoiminnan vastuullisuus ja ulkomaisten marjanpoimijoiden tarve on kesän 2024 ollut keskustelun aiheena eri medioissa (kuva: Risto Lauhanen, 2024).

Perustamisilmoitus hyvä muistaa

Yrityksen perustamisilmoitus tulee tehdä ennen toiminnan aloittamista. Ruokavirasto valvoo myös luonnontuotealaa. Toiminnan ammattimaisuus on aina lähtökohtana. Lisäksi on huolella katsottava kaupalliset tunnukset ja tavaramerkit. Vilppi on liiketoiminnassa kielletty. Syksyn 2024 marjamarkkinoilla on ilmennyt, että ei-ammattilainen olisi myynyt ennakkomaksulla verkossa marjoja, joita ei ole olemassakaan. Markkinointi, tuotevirheet, sopimusasiat ja toimitusongelmat ovat osa kuluttajansuojaa. Kuluttajavalituslautakunta ja Kuluttajariitalautakunta ratkovat ongelmatilanteita ja antavat suosituksia. Ylen erässä esimerkissä, joka Ruokavirasto tarkasti, ilmeni vilppiä. Tässä ulkomaista riistaa oli yritetty myydä kotimaisena, mikä ei ole sallittua.

On myös muistettava tilinpäätösten julkisuus ja pörssiyhtiöiden tiedonantovelvollisuus. Lisäksi toiminnan valvonta on keskeistä. Luonnontuotealalla ruokaturvallisuus ja kuluttajansuoja on otettava vakavasti huomioon. Luonnontuotealalla on huolella selvitettävä viranomaisluvat mm. elintarvikehuoneistosta. Tänä syksynä olemme julkaisseet erillisiä artikkeleita elintarvike- ja prosessihygieniasta.

Luonnontuotealalla toimii myös säätiöitä ja järjestöjä. Esimerkiksi 4H-yhdistykset voivat järjestää puolukoiden keräystä ja välitystä syksyisin. Toiminta muistuttaa osuuskunnan toimintaa. Yhdistyksen säännöt on rekisteröitävä Patentti- ja rekisterihallituksessa. Kirjanpitolaki ja hyvä kirjanpitotapa on tärkeää hallita yritystoiminnassa. Tapahtumista pitää olla oikeat ja riittävät tiedot. Kaikessa on hyvä toimia varovaisuusperiaatteella. Tilinpäätös ja tilintarkastus kuuluu laatia, ja ne on allekirjoitettava. Tilikauden talouden tarkastuksessa kirjanpito ja tilinpäätös ovat keskeisiä asiakirjoja. Näiden lisäksi tulee tehdä myös hallinnon ja toiminnan tarkastus.

Tuloslaskelma kuvaa yrityksen tilikauden tulosta, ja se voi olla joko voitollinen tai tappiollinen. Tase taas kuvaa varallisuusasemaa, eli onko käytössä omaa vai vierasta pääomaa ja kuinka paljon pääomaa on käytössä. Tämä ilmoitetaan termeillä vastaavaa ja vastattavaa. Yrityksen toimintakertomus liitteineen on keskeinen asiakirja.

Marjayritys voi tehdä keksintöjä

Lainsäädännöllä suojataan myös taidetta, tiedettä, tekniikkaa ja tavaramerkkejä. Alalla puhutaan immateriaalioikeuksista. Patenttilaki suojaa esimerkiksi yrittäjän keksimää aivan uutta marjapuimuria. Tekijänoikeusoikeuslain mukainen tekijänoikeus on teoksen luojalla. Tavaramerkkilaki suojaa tavaramerkin ja toiminimilaki yrityksen toiminimen, aputoiminimen tai kansainvälisen nimen.

Kilpailu asiakkaista on tyypillistä yritystoiminnassa. Epäoikeudenmukaiset toimintatavat eivät ole sallittuja. Kilpailuvirasto ja markkinaoikeus ovat valvovina viranomaisina taustalla. Elinkeinotuistakin keskustellaan. Voi olla, että yrittäjä saa tuen marjojen kylmävaraston rakentamista varten, mutta samassa kunnassa toinen marjayritys ei saisikaan samaa tukea. Asialla voi olla kilpailullista merkitystä. Lisäksi hankintalaki säätelee niin yrityksiä kuin alan TKI-hankkeitakin.

Hyvä liiketapa kuuluu asiaan. Toisten tuotteiden jäljittely on kiellettyä. Oma identiteetti, mikä erottaa

kilpailijoista, on sallittua. Harhaanjohtava markkinointi ei ole sallittua, eikä alalla saa liioitella omien tuotteiden ominaisuuksia eikä moittia kilpailijoiden tuotteita.

Lääke- ja alkoholisäädökset ovat keskeisiä säädöksiä luonnontuotealalla. Viron alkoholilainsäädäntö on tarkka mutta erilainen kuin Suomessa, esimerkiksi Virossa voi luonnontuotekaupassa ostaa kuusenkerkkäviinaa, mutta se ei ole sallittua Suomessa.

Ruokaturvallisuus tärkeää

Ruokaturvallisuus, joka on osa kuluttajansuojaa, on tärkeää myös luonnontuotealalla. Yrtit, sienet ja kasvit pitää tuntea varmasti, jottei myrkyllisiä raaka-aineita luonnosta toimiteta kuluttajille. Lisäksi yrtit, metsämarjat, sienet, koivunmahla, kuusenkerkät yms. ovat herkästi pilaantuvia raaka-aineita. Tämä luo alalle säilytys- ja logistiikkahaasteita.

Marjat eivät saa olla palkan osana

Luonnontuotealan toimijan ja poimijan on hyvä tuntea verosäädökset. Lähtökohtaisesti marjoja, sieniä ja kasveja saa poimia verovapaasti jokaisenoikeuksien puitteissa, mikäli poimitut tuotteet eivät ole palkanomaisia työkorvauksia. On kuitenkin huomioitava, että kuusenkerkkien ja pakurikääpien poimintaan tarvitaan maanomistajan lupa.

Työnantajan direktio-oikeus tarkoittaa, ettei työnantaja voi ohjeistaa mitä työntekijät tekevät työtehtävien suorittamisen jälkeen, esimerkiksi työnantaja mansikka-alan yrityksessä ei voi kieltää työntekijää katsomasta televisiota illalla. Sama koskee metsämarjojen keräämistä vapaa-ajalla mansikkayrityksen kilpailijalle. Toisin sanoen jokaisenoikeutta ei saa rajoittaa. Jos mansikkatila vaatisi poimimaan mustikoita vapaa-aikana työnantajalleen, mustikoista tulee veronalaisia yritykselle. Samalla palkan lakisääteiset sivukulut ja muut työnantajan velvoitteet tulee hoitaa. Liiketoimintaa pidetään vähäisenä, kun tilikauden (12 kuukautta) liikevaihto yrityksessä ei ylitä 15000 euroa. Mikäli poimittujen luonnontuotteiden arvo ylittää 15 000 euron arvon kesässä arvonlisäveron säädökset tulevat voimaan. Yllä annettu verotusarvo on vuodelta 2024. Vastaavat tiedot tuleville vuosille on tarkistettavissa vero.fi sivulta.

Asiakirjat osana yrityksen laadunhallintaa

Yrityksen asiakirjat ilmaisevat yrityksen oikeudelliset asiat tai tahdonilmaisut. Yrityksen keskeiset asiakirjat ovat osakassopimus, hallituksen kokouskutsut, hallituksen pöytäkirjat sekä yhtiökokouskutsut ja -päätökset. Asiakirjat jaetaan julkisiin ja salaisiin. Asiakirjat on säilytettävä huolella. Tietyt asiakirjat ovat vapaamuotoisia. Muutokset asiakirjoissa ovat tärkeitä silloin, kun tilanteet muuttuvat.

Sopimukset yhteistyötahojen ja asiakkaiden kanssa on hyvä tarkistaa huolella. Asiakirjoilla vältetään riskejä yrityksen laadunhallinnassa. Testamentissa on tarkat muotoseikat, samoin kiinteistökauppakirjassa. Asiakirjassa on hyvä todeta otsikko, osapuolet, paikkakunta, päivämäärä ja allekirjoitukset. Toisinaan

tarvitaan ei-jäävit todistajat oikeustoimikelpoisina esimerkiksi edunvalvontavaltakirjassa tai testamentissa. Kaikkea ei voi hoitaa etänä, tästä perinnönjako on tärkeä esimerkki.

Risto Lauhanen
FT, erityisasiantuntija, luonnonvarat ja biotalous, TKI
SeAMK

Gun Wirtanen
TkT, erityisasiantuntija, ruokaturvallisuus, TKI
SeAMK

Kirjoittajat ovat mukana MMM:n Ruokaviraston kautta rahoittamassa hankkeessa ”Luonnontuotealan täydennyskoulutus”, jota Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti koordinoi. SeAMK, Arktiset Aromit ry ja Lapin ammattikorkeakoulu ovat mukana toteuttamassa hanketta. Tämä artikkeli perustuu **Luonnontuotealan yritystoiminnan kehittäminen** -opintojakson luentoon.